

premedia

FILOZOFIA VO VYDAVATEĽSTVE PREMEDIA

Friedrich Nietzsche: Mimo dobra a zla

Søren Kierkegaard: Choroba na smrť

Peter Šajda: Kierkegaardovská renesancia

Simone Weilová: Traktát o zrušení politických strán

Stephen Cave: Nesmrteľnosť

Friedrich Nietzsche: Genealógia morálky

Teodor Münz: Listy filozofom

Hannah Arendtová: Kríza republiky

Friedrich Nietzsche: Radostná veda

Søren Kierkegaard: Zvodcov denník

FRIEDRICH NIETZSCHE

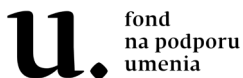
RADOSTNÁ VEDA

Z nemčiny preložila

Patrícia Elexová

premedia

Preklad tejto knihy podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia.

Rukopis prekladu tohto diela vznikol
s finančnou podporou Literárneho fondu.

Friedrich Nietzsche: Radostná veda

Prvé vydanie

Translation © Patrícia Elexová, 2026

Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia, 2026

All rights reserved

ISBN 978-80-8242-507-2

„Pre básnika a mudrca sú všetky veci
blízke a požehnané, všetky zážitky prospešné,
všetky dni posvätné, všetci ľudia božskí.“

Emerson.

[Motto vydania z roku 1882]

Obývam iba svoj vlastný dom,
epigónstvu vždy som sa vyhýbal.
A – u mňa sa stretol s výsmechom,
majster, ktorý sám seba nevysmial.

Nad mojimi vchodovými dverami.

[Motto vydania z roku 1887]

35.

Kacírstvo a čarodejníctvo. – Myslieť inak, ako je zvykom – to už dávno nie je ani tak následok lepšieho intelektu, ako skôr následok silných, zlých sklonov, oddeľujúcich, izolujúcich, vzdorovitých, škodoradostných, zlomyseľných sklonov. Kacírstvo je doplnkom k čarodejníctvu a určite ani ono nie je niečím nevinným alebo dokonca osebe úctyhodným. Kacíri a čarodejnice sú dva druhy zlých ľudí: spoločné je im to, že sa aj cítia ako zlí, majú však neprekonateľný pôžitok z toho, keď môžu uškodiť niečomu vládnuceму (ľuďom alebo mienkam). Najviac ich vyprodukovala reformácia, istý druh zdvojenia stredovekého ducha v dobe, v ktorej už dobré svedomie nemal na svojej strane.

36.

Posledné slová. – Zrejme si pamätáte, že cisár Augustus, onen strašný človek, ktorý vedel ovládať sám seba a bol schopný mlčať rovnako ako nejaký múdry Sokrates, svojimi poslednými slovami čosi indiskrétno prezradil sám na seba: po prvýkrát nechal padnúť svoju masku, keď oznámil, že nosil masku a hral komédiu, – zahral ilúziu otca otčiny a zosobnenej múdrosti na tróne, zahral ju veľmi dobre! Plaudite amici, comoedia finita est!⁷ – Myšlienka umierajúceho Nera: qualis artifex pereo!⁸ bola aj myšlienkou umierajúceho Augusta: histriónska márnomyseľnosť! histriónska utáranosť! A pravý opak umierajúceho Sokrata! – No Tiberius umieral mlčky, tento najtrýznenejší spomedzi všetkých sebatrýzniteľov – *ten* bol pravý a nie nejaký herec! Čo tomu mohlo ísť nakoniec hlavou! Možno toto: „Život – to je dlhá smrť. Ja blázon, že som ho toľkým skrátil! Či som *ja* bol stvorený na to, aby som bol dobrodincom? Radšej som im mal darovať večný život: tak by som ich večne mohol *vidieť umierať*. Ved' *pre toto* som mal také dobré oči: qualis specta-

.....

⁷ Tlieskajte, priatelia, komédia sa skončila! (pozn. prekl.)

⁸ čo za umelec vo mne umiera! (pozn. prekl.)

tor pereol!⁹“ Keď sa po dlhom boji so smrťou zdalo, že sa mu predsa len opäť navracajú sily, pokladali za vhodné udusiť ho vankúšmi, – umrel dvojnásobnou smrťou.

37.

Pre tri omyly. – V posledných storočiach sa podporovala veda sčasti pre nádej, že sa ňou a prostredníctvom nej najlepšie dá porozumieť dobrotivosti a múdrosti Božej – hlavný motív v duši veľkých Angličanov (ako Newton) –, sčasti preto, že sa verilo v absolútnu užitočnosť poznania, totiž v to najvnútornejšie prepojenie morálky, vedenia a šťastia – hlavný motív v duši veľkých Francúzov (ako Voltaire) –, a sčasti pre domnienku, že vo vede máme a milujeme čosi nesebecké, neškodné, čo si vystačí samo, a teda je naozaj nevinné, čosi, na čom zlé pudy človeka vôbec nemajú účasť – hlavný motív v duši Spinozu, ktorý sa ako poznávajúci cítil božský: – teda pre tri omyly.

38.

Explozívni. – Ak uvážime, akú potrebu explodovať má nespotrebovaná sila mladých mužov, tak nás neprekvapuje, že sa tak nevyberavo, tak málo prieberčivo rozhodujú pre tú či onú vec: tým, čo ich roznečuje, je pohľad na horlivé úsilie, ktoré vec sprevádza, takpovediac pohľad na horiacu zápalnú šnúru – nie vec sama. Rafinovanejší zvodcovia sa preto vyznajú v tom, ako im podsunúť vyhliadky na explóziu a ako odhliadať od zdôvodňovania svojej veci: tieto súdky pušného prachu sa predsa nezískavajú dôvodmi!

39.

Zmenený vkus. – Zmena všeobecného vkusu je dôležitejšia než zmena názorov; názory so všetkými ich dôkazmi, vyvracáním a celou tou intelektuálnou maškarádou sú iba symptómami zmeneného vkusu a celkom isto *nie* tým, za čo sa ešte tak často pokladajú, čiže jeho príčinami. Ako sa mení všeobecný vkus?

.....
⁹ čo za divák vo mne umiera! (pozn. prekl.)

Tým, že jednotlivci, mocní a vplyvní, bezostyšne vyslovujú a tyransky presadzujú *svoje* hoc est ridiculum, hoc est absurdum¹⁰, teda súd svojho vkusu a hnusu: – tým mnohých vystavia nátlaku, z ktorého sa postupne stáva zvyk ešte početnejších a nakoniec *potreba všetkých*. Že však títo jednotlivci pociťujú inak, že majú iné „chúťky“, obvykle vyplýva z istých zvláštností ich spôsobu života, výživy, trávenia, možno z väčšej či menšej miery anorganických solí v krvi a mozgu, skrátka z fyzis: nechýba im však odvaha priznávať sa k svojej fyzis, dožičiť sluchu aj tým najjemnejším tónom jeho požiadaviek: a tak sú ich estetické a morálne súdy práve takými to „najjemnejšími tónmi“ fyzis.

40.

O chýbajúcej vznešenej forme. – Vojaci a velitelia sú ešte vždy v oveľa vyššom vzájomnom vzťahu než robotníci a zamestnávateľia. Prinajmenšom nateraz všetka vojensky podložená kultúra vysoko presahuje celú tú takzvanú industriálnu kultúru: industriálna kultúra vo svojej terajšej podobe je vôbec tou najvulgárnejšou formou jestvovania, aká tu doposiaľ bola. Tu jednoducho pôsobí zákon núdze: človek chce žiť a musí sa predávať, pohŕda však tým, kto túto núdzu využíva a robotníka si *kupuje*. Je zvláštne, že podriaďiť sa mocným, desivým, ba až hrôzostrašným postavám, tyranom a vojvodcom sa ani zďaleka nepociťuje tak trápne ako toto podriaďovanie sa neznámym a nezaujímavým osobám, akými sú všetci tí velikáni priemyslu: v zamestnávateľovi vidí robotník obvykle iba ľstivého, vyciciavajúceho psa medzi ľuďmi, ktorý kalkuluje s každou núdzou a ktorého meno, podoba, zvyky a povest' sú mu úplne ľahostajné. Fabrikantom a obchodným veľkopodnikateľom doteraz pravdepodobne priveľmi chýbali všetky formy a znaky *vyššej rasy*, pretože až tá umožňuje, aby sa stali zaujímavými aj ako osoby; keby mali v pohľade a v gestách vznešenosť rodovej šľachty, tak by možno nijaký masový socializmus neexistoval.

.....
¹⁰ veď je to smiešne, veď je to absurdné (pozn. prekl.)

Masy sú totiž v podstate pripravené na *otroctvo* každého druhu, za predpokladu, že vyššie postavený nad nimi sa neustále legiti-
timizuje ako vyšší, ako *zrodený* rozkazovať – prostredníctvom
vznešenej formy! Aj ten najobyčajnejší muž cíti, že vzneše-
nosť sa nedá imitovať a že si v nej má ctiť plod dlhotrvajúcich
období – no chýbajúca vyššia forma a zlopovestná vulgárnosť
fabrikantov s ich tučnými červenými rukami ho privádza na
myšlienku, že tu jedného nad druhého vyzdvihla iba šťastena
a náhoda: nuž teda, usúdi sám v sebe, aj *my* raz skúsme ná-
hodu a šťastie! Aj *my* raz hoďme kockami! – a to je začiatok
socializmu.

41.

Proti ľútosti. – Mysliteľ pokladá svoje vlastné konanie za
pokusy a otázky, ktoré mu majú niečo objasniť: úspech a ne-
úspech sú pre neho predovšetkým *odpovede*. Hnevať sa alebo
dokonca pociťovať ľútosť nad tým, že sa niečo nepodarilo – to
prenecháva tým, ktorí konajú, pretože im to niekto prikazuje
a ktorí musia očakávať výprask, ak milostivý pán nebude spo-
kojný s výsledkom.

42.

Práca a nuda. – Hľadať si prácu kvôli pláci – v tom sú si dnes
v civilizovaných krajinách takmer všetci ľudia rovní; pre nich
pre všetkých je práca prostriedkom a sama nie je cieľom; preto
sú pri výbere práce málo útlocitní, len nech im hodí dosta-
točný zisk. Existujú však zriedkavejší ľudia, ktorí chcú radšej
zahynúť, než že by mali pracovať bez *potešenia* z práce: to sú tí
prieberčiví, ťažko uspokojiteľní, ktorým bohatý zisk nestačí,
ak sama práca nie je ziskom nado všetky zisky. K tomuto zried-
kavému druhu ľudí patria umelci a kontemplatívci každého
druhu, ale aj všetci zaháľači, ktorí svoj život trávia poľovačkami,
cestovaním alebo ľúbostnými dobrodružstvami. Všetci títo
chcú prácu a hoc aj núdzu, len nech je spätá s potešením, a to
aj tú najťažšiu a najtvrdšiu prácu, keď už to musí byť. Inak je
im však vlastná odhodlaná záhaľčivosť, aj keby ju mala spre-

vádzať strata prostriedkov, cti či ohrozenie zdravia a života. Neobávajú sa ani tak nudy, ako skôr práce bez potešenia: ba dokonca potrebujú veľa nudy, ak sa im má *ich* práca dariť. Pre mysliteľov a všetkých vynaliezavých duchov je nuda oným nepríjemným „bezvetrím“ duše, ktoré predchádza šťastnej plavbe a zábavnejším vetrom; musia ju zniesť, musia v sebe *vyčkať* na jej účinok: – práve *to* je tým, čo od seba slabšie povahy vôbec nie sú schopné požadovať! Akýmkoľvek spôsobom od seba odháňať nudu je vulgárne: ako je vulgárne pracovať bez potešenia. Aziati vynikajú nad Európanmi azda práve tým, že sú schopní trvalejšieho, hlbšieho pokoja; dokonca aj ich narkotiká pôsobia pomaly a žiadajú si trpezlivosť, v protiklade k odporu náhleho účinku európskeho jedu, alkoholu.

43.

Čo prezrádzajú zákony. – Je veľmi nenáležité, keď trestné zákony nejakého národa študujeme tak, akoby boli výrazom jeho charakteru; zákony neprezrádzajú, čím nejaký národ je, ale to, čo sa mu javí ako cudzie, divné, nehorázne, cudzokrajné. Zákony sa vzťahujú na výnimky z mravnosti mravov; a najtvrdšie tresty sa týkajú toho, čo je primerané mravom susedného národa. Napríklad u Wahabitov existujú iba dva smrteľné hriechy: mať nejakého iného boha, ako je boh Wahabitov a – fajčiť (to sa u nich označuje ako „hanebný spôsob pitia“). „A ako je to s vraždou a cudzoložstvom?“ opýtal sa užasnutý Angličan, keď sa o tom dozvedel. „Nuž, boh je láskavý a milosrdný!“ – odpovedal mu starý náčelník. – A u starých Rimanov sa zas vyskytovala predstava, že žena sa môže smrteľne prehrešiť len dvoma spôsobmi: buď cudzoložstvom, alebo ešte – pitím vína. Starý Cato sa domnieval, že bozkávanie medzi príbuznými sa stalo zvykom len preto, aby boli ženy v tomto bode pod kontrolou; bozk teda znamenal: cítiť z nej víno? A ženy, ktoré boli pristihnuté pri víne, sa skutočne trestali smrťou: a zaiste nie iba preto, že ženy pod vplyvom vína strácajú schopnosť povedať nie; Rimania sa obávali predovšetkým orgiastického a dionýzovského vplyvu, ktorému ženy európskeho juhu v čase,

keď bolo víno v Európe ešte nové, z času na čas podliehali, a to ako cudzokrajnej nehoráznosti, ktorá od základov rozvracia rímske cítienie; predstavovalo to pre nich čosi ako zradu Ríma, ako inkorporovanie cudzích prvkov.

44.

Domnelé motívy. – Akokoľvek môže byť dôležité poznať motívy, podľa ktorých ľudstvo doteraz skutočne konalo: pre poznávajúceho je možno ešte čímisi podstatnejším *viera* v tie či oné motívy, teda v to, čo ľudstvo samo sebe podsúvalo a nahováralo ako skutočné páky svojej činnosti. Vnútorne šťastie a utrpenie ľudí je totiž vždy závislé od ich viery v tie či oné motívy – a *nie* od toho, čo bolo skutočným motívom! Všetky tie sú totiž zaujímavé až v druhom rade.

45.

Epikuros. – Áno, som hrdý na to, že Epikurov charakter vnímam inak ako možno ktokoľvek iný a že pri všetkom, čo o ňom počujem a čítam, si užívam šťastie popoludnia staroveku: – vidím jeho oči upreté na vzdialené belostné more za pobrežnými útesmi, o ktoré sa opiera slnko, zatiaľ čo veľké i malé zvieratstvo sa hrá v jeho svetle, bezpečné a pokojné ako ono svetlo i samy tieto oči. Takéto šťastie mohol vynájsť iba niekto neprestajne trpiaci, šťastie očí, pred ktorými sa more jestvovania utíšilo a ktoré sa teraz nemôžu nabažiť pohľadu na jeho povrch, na túto pestrú, nežnú, rozochvenú pokožku mora: nikdy predtým tu nebola takáto skromnosť slasti.

46.

Náš úžas. – V tom, že veda nám sprostredkováva veci, ktoré *stoja pevne* a vždy znovu poskytujú základ pre nové zistenia, spočíva hlboké a fundamentálne šťastie: – veď by to mohlo byť inak! Áno, sme tak veľmi presvedčení o všetkej tej nespoľahlivosti a fantazijnosti našich súdov a o večnej premene všetkých ľudských zákonov a pojmov, že vlastne žasneme nad tým, *ako veľmi* pevné sú výsledky vedy! Kedysi sa o tejto premenlivos-

ti všetkého ľudského vôbec nevedelo, mravný zvyk udržiaval vieru, že celý vnútorný život človeka je večnými putami prikutý k železnej nevyhnutnosti: ľudia vtedy možno pociťovali podobný slasťný úžas, keď si rozprávali rozprávky a čarovné príbehy. Podivuhodné zázraky oblažovali týchto ľudí, ktorí už museli byť veľmi presýtení pravidlami a večnosťou. Stratit tak raz pôdu pod nohami! Vznášať sa! Bláznit sa! Šalieť! – to patrilo k raju a hýrivej roztopaši predchádzajúcich dôb: zatiaľ čo naša blaženosť sa podobá blaženosti stroskotanca, ktorý sa ocitne na brehu a obidvoma nohami sa postaví na starú dobrú pevninu – užasnutý, že sa nekolíše.

47.

O potláčaní vášní. – Keď si človek neustále zakazuje prejavy vášní ako čosi, čo treba prenechať „vulgárnym“, hrubším, meštiackym, sedliackym povahám, – teda keď nechce potláčať vášne samy, ale len ich reč a gestá: *spolu s tým* aj tak dosiahne práve to, čo nechce: potlačenie vášní samých, alebo aspoň ich oslabenie a pozmenenie: – čoho najpoučnejším príkladom je dvor Ľudovíta XIV. a všetko, čo od neho bolo závislé. *Nasledujúca* éra, vychovaná v potláčaní prejavov, už nemala ani samy vášne, ale len akúsi ich pôvabnú, plytkú, pohrávajúcu sa náhradu, – bola to éra zatažená neschopnosťou byť nespôsobný, takže dokonca ani urážka sa už nedala prijať a vrátiť inak než zdvorilými slovami. Naša súčasnosť je azda jej najpozoruhodnejším opakom: všade, v živote aj v divadle, a v neposlednom rade tiež v každom písomnom prejave vidím potešenie zo všetkých *hrubších* výbuchov a prejavov vášne: dnes sa vyžaduje istá konvencia vášnivosti – nie však sama vášeň! *Tá* sa ňou však aj napriek tomu dosiahne a našim potomkom bude vlastná *pravá divokosť*, a nie iba divokosť a spurnosť foriem.

48.

Poznanie núdze. – Azda nič od seba neodlišuje ľudí a doby tak veľmi ako odlišný stupeň ich poznania núdze: tak núdze duševnej, ako telesnej. Vo vzťahu k tej druhej sme my dnešní

Ľudia napospol všetci, napriek svojim telesným nedostatkom a neduživosti, zároveň babrákmi aj fantastami, a to z nedostatočnej seba-skúsenosti, najmä ak ju porovnáme s érou strachu – najdlhšou zo všetkých ér, – keď sa jednotlivec sám musel brániť proti násiliu a s ohľadom na to aj sám musel byť násilným človekom. V tom čase prechádzal muž bohatým školením telesných trápení a strádaní, pričom chápal, že istá krutosť voči sebe, dobrovoľné cvičenie sa v bolesti, je pre neho nevyhnutným sebazáchovným prostriedkom. V tom čase človek vychovával svoje okolie k znášaniu bolesti, rád spôsoboval bolesť a pri pohľade na to, ako jej najstrašnejšie podoby postihujú iných, nepociťoval nič iné než pocit vlastného bezpečia. Pokiaľ však ide o duševnú núdzu, na každého človeka sa teraz pozerám podľa toho, či ju pozná zo skúsenosti, alebo len z opisu; či ešte vždy pokladá za potrebné predstierať jej poznanie, azda ako príznak lepšieho vzdelania, alebo v hĺbke svojej duše vôbec neverí vo veľké duševné bolesti, a keď ich niekto spomenie, pociťuje pri tom čosi podobné, ako keď sa spomína veľké telesné utrpenie: napadne mu, že aj jeho občas pobolieva zub či žalúdok. Zdá sa mi, že tak je to dnes u väčšiny ľudí. Zo všeobecnej nenaviknutosti na obidva druhy bolesti a z pomernej zriedkavosti pohľadu na niekoho trpiaceho vyplýva dôležitý dôsledok: dnes bolesť nenávidíme oveľa väčšmi než ľudia v minulosti a ohovárame ju oveľa horšie než kedykoľvek predtým, ba za neznesiteľnú pokladáme už *myšlienku na bolesť*, takže z nej robíme výčitku celému jestvovaniu a záležitosť jeho svedomia. Objavenie sa pesimistických filozofií vôbec nie je príznakom stavov veľkého, hrozivého nebezpečenstva. Tieto otázky nad hodnotou všetkého života sa tvoria v časoch, keď zjemnenie a uľahčenie jestvovania pokladá dokonca už aj nevyhnutné duševné a telesné uštipnutia komárom za priveľmi krvavé a zlovoľné a pri úbohosti svojich skutočných skúseností s bolesťou by najradšej už *mučivé všeobecné predstavy* pokladalo za utrpenie najvyššieho druhu. – Mohol by existovať recept proti pesimistickým filozofiám a prehnanej citlivosti, ktorá sa mi javí ako skutočná „núdza súčasnosti“: – možno však už tento

recept znie priveľmi kruto a sám by bol možno zaradený medzi príznaky, na základe ktorých sa dnes súdi, že „jestvovanie je čosi zlé.“ Nuž! Recept proti „núdzi“ znie: *Núdz*a.

49.

Veľkodušnosť a príbuzné záležitosti. – Paradoxné javy ako náhly chlad v správaní dobrosrdečného človeka alebo humor u melancholika, predovšetkým však *veľkodušnosť* ako náhle upustenie od pomsty či od uspokojenia závidosti – vystupujú u ľudí s mocnou silou vnútornej odstredivosti, u ľudí náhle nasýtenosti a náhleho zhnusení. Ich uspokojenie býva také náhle a také silné, že v jeho stopách sa ihneď objavuje znechutenie, odpor a únik do opačného vkusu: v tomto protiklade sa onen pocitový záchvat uvoľní, u tohto v podobe náhleho chladu, u onoho v podobe úsmevu, u tretieho v podobe sĺz a sebaobetovania. Mne sa veľkodušný človek – či aspoň ten druh veľkodušného človeka, ktorý vždy vyvoláva ten najväčší dojem – javí ako človek tej najkrajnejšej pomstychtivosti, ktorý má blízko k jej uspokojeniu a už v *predstave* ho vychutná tak naplno, dôkladne a do poslednej kvapky, že po tomto rýchlom, premrštenom ukojení ihneď nasleduje nesmierne rýchle zhnusenie, – takže sa, ako sa hovorí, povznesie „sám nad seba“ a odpustí svojmu nepriateľovi, ba dokonca mu požehá a vzdá česť. Týmto znásilnením seba samého, týmto výsmechom svojej práveže silnej pomstychtivosti však iba ustupuje novému pudu, ktorý ho práve ovládol (zhnuseniu), a robí to rovnako netrpezlivo a premršteno, ako keď pred chvíľou vo fantázii *vopred predvídal* svoju radosť z pomsty a tým ju takpovediac vyčerpá. Vo veľkodušnosti je rovnaký stupeň egoizmu ako v pomste, ide však o inú kvalitu egoizmu.

50.

Argument osamotenosti. – Výčitka svedomia je aj u toho naj-svedomitejšieho človeka slabá voči pocitu: „To či ono odporuje dobrým mravom *tvojej* spoločnosti.“ Chladného pohľadu, zovretých úst tých, medzi ktorými a pre ktorých bol človek

vychovávaný, sa *obáva* aj ten najsilnejší. Čoho sa to vlastne obáva? Osamotenosti! ako argumentu, ktorý porazí aj tie najlepšie argumenty za nejakú osobu či vec! – Tak z nás prehovára stádový inštinkt.

51.

Zmysel pre pravdu. – Schvaľujem každú skepsu, na ktorú je mi dovolené odpovedať: „Preskúmajte to!“ O všetkých tých veciach a otázkach, ktoré nepripúšťajú experiment, však už nechcem ani počuť. To je hranica môjho zmyslu pre „pravdu“: pretože tam už nebojácnosť stratila svoje práva.

52.

Čo o nás vedia iní. – To, čo o sebe vieme a nosíme v pamäti my sami, nerozhoduje o šťastí nášho života až tak veľmi, ako sa tomu obvykle verí. Jedného dňa sa na nás zosype, čo o nás vedia (alebo sa domnievajú, že vedia) iní – a my zistíme, že to má ešte väčšiu moc. So svojím zlým svedomím sa človek vysporiada ľahšie než so svojou zlou povestou.

53.

Kde sa začína dobro. – Kde už slabý zrak nie je viac schopný vidieť zjemnený zlý pud ako zlý, tam človek dosadzuje ríšu dobra, a pociť, že teraz do tejto ríše dobra vstupuje, v ňom zároveň prebúda všetky tie pudy, ktoré sa cítili zlými pudmi ohrozené a obmedzené, čiže pociť istoty, blaženosti, dobroprajnosti. Teda: čím je oko tupšie, tým ďalej siahla dobro! Odtiaľ pochádza večná veselosť простého ľudu a detí! A tiež pochmúrnosť a zlému svedomiu príbuzný zármutok veľkých mysliteľov!

54.

Vedomie zdania. – Ako podivuhodne a novo, a zároveň ako strašne a ironicky sa cítim so svojím poznaním vo vzťahu k celému jestvovaniu! Pre seba som *odhalil*, že staré ľudstvo a zvieratstvo, ba celý dávnovek a minulosť všetkého pociťujúceho bytia vo mne aj naďalej básni, naďalej miluje, naďalej nenávidí,

naďalej súdi, – keď som sa tu zrazu uprostred tohto sna prebudil, no iba do vedomia, že práveže snívam a že aj naďalej *musím* snívať, aby som nezahynul: ako musí naďalej snívať námesačník, aby sa nezrútil. Čo je pre mňa teraz „zdanie“! Zaiste nie protiklad nejakej podstaty, – čo ja môžem vypovedať o nejakej podstate, než práve len predikáty jej zdania! Zaiste nie nejaká mŕtva maska, ktorú by bolo možné nasadiť a potom zas odňať nejakému neznámemu X! Zdanie je pre mňa samo to pôsobiacie a živé, ktoré v zosmiešňovaní seba samého zachádza až tak ďaleko, aby som pocítil, že je tu len toto zdanie a bludičky a tanec duchov a nič viac, – že medzi všetkými týmito snívajúcimi tancujem svoj tanec aj ja, „poznávajúci“, že aj poznávajúci je len prostriedkom na predĺženie pozemského tanca, a preto aj on patrí medzi usporiadateľov slávnosti jestvovania a že vznešená dôslednosť a spojitosť všetkých poznatkov azda je a bude tým najvyšším prostriedkom na *zachovanie* všeobecnosti snenia a všeobecného dorozumievania sa všetkých týchto snívajúcich navzájom, a práve tým aj ďalšieho *pretrvania* sna.

55.

Posledná ušľachtilosť. – Čo človeka robí „ušľachtilým“? Zaiste nie to, že prináša obete; obete prináša aj ten, kto sa hýrivo oddáva pôžitkom. Zaiste nie to, že sa vôbec podvoľuje nejakej vášni; existujú aj vášne hodné opovrhnutia. Zaiste nie to, že robí čosi pre iných, a to nesebecky: možnože je sebeckto najdôslednejšie práve u toho najušľachtilejšieho. – Ale to, že vášeň, ktorá zachváti ušľachtilého, je niečím zvláštna bez toho, že by on o tejto jej zvláštnosti vedel: používanie zriedkavého a ojedinelého meradla a takmer isté bláznovstvo: pocit horúčosti vo veciach, ktoré všetkým ostatným pripadajú chladné: vytušenie hodnôt, pre ktoré ešte neboli vynájdené váhy: obetovanie na oltároch, ktoré sú zasvätené neznámemu bohu: udatnosť bez akejkolvek túžby po počtách: sebestačnosť, ktorá má nadbytok a rozdáva sa ľuďom a veciam. Doteraz teda človeka robila ušľachtilým zriedkavosť a nevedenie o tejto zriedkavosti. Pri tom však uvážme, že touto zásadou sa všetko obvyklé, blízke

a nevyhnutne potrebné, skrátka to, čo najväčšmi udržiava druh, a vôbec to, čo bolo pre doterajšie ľudstvo *pravidlom*, posudzuje nespravodlivo a celkovo sa haní v prospech výnimiek. Stať sa obhajcom pravidiel – to by možno mohla byť posledná delikátna forma, akou sa na zemi prejavuje ušľachtilosť.

56.

Túžba po utrpení. – Keď si pomyslím na túžbu niečo robiť, ktorá neustále štekľí a podpichuje milióny mladých Európanov neschopných znášať nudu a seba samých, – tak chápem, že v nich musí byť túžba niečím trpieť, aby vo svojom utrpení našli prijateľný dôvod na činnosť, na čin. Núdzba je potrebná! Preto ono vykrikovanie politikov, preto mnohé falošné, vybájené, prehnané „núdzové stavy“ všemožných tried a slepá ochota uveriť v ne. Svet mladých si žiada, aby *zvonka* prišlo a stalo sa viditeľným – nie azda šťastie, ale – nešťastie; a ich fantázia sa už vopred zaoberá tým, ako z neho sformovať nejakú obľudu, aby s ňou potom mohli bojovať. Ak by v sebe títo po núdzi dychtiaci pociťovali silu ako znútra prospieť sebe samým, ako čosi urobiť so sebou samými, tak by si vedeli znútra zabezpečiť aj svoju vlastnú núdzu. Ich vynálezy by potom mohli byť väčšmi vycibrené a ich uspokojovanie by mohlo znieť ako dobrá hudba: zatiaľ čo takto zaplňajú svet svojím poplašným krikom a pričasto až následným *pocitom núdze*! Nevedia, čo si so sebou počať – a tak na stenu maľujú nešťastie iných: vždy potrebujú iných! A zakaždým vždy iných iných! – Prepáčte, priatelia moji, ja som si trúfol namaľovať na stenu svoje *šťastie*.